

© Libreria Editrice Vaticana

© Editura Școala Ardeleană, pentru ediția în limba română

Cluj-Napoca, str. Mecanicilor nr. 48

Redacția: tel. 0364-117.252; 0728.084.801

e-mail: office@scoalaardeleanacluj.ro,

redactie@scoalaardeleanacluj.ro

Difuzare: tel./fax 0364-117.246; 0728.084.803

e-mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro,

esadifuzare@gmail.com

www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
FRANCISC PAPĂ

Despre lume și despre Europa : (o perspectivă filosofică) /

Papa Francisc ; trad. liberă, note și postf.: Liviu Petru Zăpârțan. -

Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană, 2018

ISBN 978-606-797-254-2

I. Zăpârțan, Liviu-Petru (trad. ; note ; postf.)

2

32

Imagine coperta I: Papa Francisc (www.santabanta.com)

Editor: Vasile George Dâncu

Redactor de carte: Marius Nenciulescu

Copertă și tehnoredactare: Ioachim Gherman

PAPA FRANCISC

DESPRE LUME ȘI DESPRE EUROPA O PERSPECTIVĂ FILOSOFICĂ

TRADUCERE LIBERĂ, NOTE ȘI POSTFAȚĂ
LIVIU-PETRU ZĂPÂRȚAN

CLUJ-NAPOCA, 2018

CUPRINS

I. ÎN CRIZA ANGAJAMENTULUI COMUNITAR	7
Câteva sfidări ale lumii actuale.....	9
Nu unei economii a excluderii	9
Nu noii idolatrii a banului.....	11
Nu banului care guvernează în loc să servească	12
Nu disparității sociale care naște violență.....	13
Câteva sfidări culturale.....	15
Sfidări ale inculturației credinței.....	20
Sfidările culturilor urbane.....	22
Tentațiile agenților pastorali	25
Da sfidării unei spiritualități misionare.....	27
Nu depresiei egoiste	28
Nu pesimismului steril.....	30
Da relațiilor noi-născute de către Isus Cristos.....	33
Nu mundanității spirituale.....	37
Nu războiului între noi.....	41
II. UN POPOR CU MULTIPLE ÎNFĂȚIȘĂRI	49
Cultură, gândire și educație	54
Binele comun și pacea socială.....	56
1. Timpul este superior spațiului	58
2. Unitatea prevalează asupra conflictului	60
3. Realitatea este mai importantă decât ideea.....	62
4. Întregul este superior părții	64
Dialogul social ca o condiție a păcii	66

Respect p

III. CINSTIREA CREDINȚEI	69
O bucurie care se reînnoiește și se comunică.....	69
Dulcea și reconfortanta bucurie a evanghelizării.....	75
Noua evanghelizare pentru transmiterea credinței.....	79
IV. DIALOGUL ÎNTRE CREDINȚĂ, RAȚIUNE ȘI ȘTIINȚĂ	83
Dialogul ecumenic.....	85
Relațiile cu iudaismul.....	87
Dialogul interreligios.....	88
Dialogul social într-un context de libertate religioasă.....	92
V. DESPRE EUROPA	95
A reda speranța în viitor	95
Pomul și rădăcinile	110
A visa Europa	124
1. Capacitatea de a integra	128
2. Capacitatea de a dialoga	130
3. Capacitatea de a genera.....	131
Discursul Sfântului Părinte către șefii de stat și de guvern ai Uniunii Europene	136
POSTFAȚĂ	151
AFTERWORD	175
POSTFAZIONE.....	201

I. ÎN CRIZA

ANGAJAMENTULUI COMUNITAR

Acest prim capitol reproduce o serie de texte din exortatia apostolică „Evanghelii gaudium”, în care Papa Francisc se referă la câteva realități ale lumii contemporane, față de care se raportează cel mai adesea critic. Mesajul său este stenic: sfidările există pentru a fi înfruntate.

50. Înainte de a vorbi despre anumite probleme fundamentale legate de acțiunea evanghelizatoare, să admitem că trebuie amintit, pe scurt, care este contextul în care noi trebuie să trăim și să acționăm. Astăzi este obiceiul de a vorbi despre un „exces de diagnostic” care nu este totdeauna însoțit de propoziții care aduc soluții și care să fie realmente aplicate. Pe de altă parte, o privire strict sociologică, cu pretenția de a îmbrățișa întreaga realitate cu metodologia sa, într-un mod doar ipotetic neutru și aseptizat, nu ne-ar servi prea mult. Ceea ce înțeleg eu să ofer se situează mai degrabă în linia unui „discernământ evanghelic”. Este privirea discipolului misionar care este „luminat și întărit de Spiritul Sfânt”¹.

¹ Jean-Paul II, Exhort. Apost. Postsynodale *Pastores dabo vobis* (25 mars 1992), n. 10: AAS 84 (1992) 673.

51. Nu este sarcina Papei să prezinte o analiză detaliată și completă a realității contemporane, dar rog toate comunitățile să aibă „atenția permanent trează față de semnele timpurilor”².

Este vorba de o responsabilitate gravă, pentru că anumite realități ale timpului prezent, dacă nu-și găsesc soluțiile cele bune, pot declanșa procese de dezumanizare asupra cărora este mai târziu dificil de revenit. Este oportun să clarificăm ceea ce poate fi un fruct al Regatului precum și ceea ce dăunează proiectului lui Dumnezeu.

Aceasta implică nu numai a recunoaște și a interpreta chemările spiritului bun și cele ale spiritului rău, ci – și acolo este lucrul decisiv – de a alege pe cele ale spiritului bun și a respinge pe cele ale spiritului rău. Eu ofer ca propuneri diferitele analize pe care le-am oferit în alte documente ale Magisteriului universal, precum și pe cele propuse de către Episcopatele regionale și naționale. În această exortatie înțeleg să mă opresc numai pe scurt, cu o privire pastorală, asupra unor anumite aspecte ale realității, care pot opri sau slăbi dinamismele înnoirii misionare a Bisericii, fie pentru că ele privesc viața și demnitatea poporului lui Dumnezeu, fie pentru că ele au, de asemenea, o influență asupra subiecților care într-un mod mai direct fac parte din instituțiile ecleziale și îndeplinesc sarcini de evanghelizare.

² Paul VI, Lett. enc. *Ecclesiam suam* (6 août 1964) n. 52: AAS 56 (1964), 632.

CÂTEVA SFIDĂRI ALE LUMII ACTUALE

52. Umanitatea trăiește în acest moment o întorsătură istorică pe care o putem vedea în progresele care se produc în diferite domenii. Trebuie să laudăm succesele care contribuie la bunăstarea persoanelor, de exemplu în cadrul sănătății, al educației și al comunicării. Cu toate acestea nu putem uita că cea mai mare parte a femeilor și a bărbaților din vremea noastră trăiesc într-o precaritate cotidiană, cu consecințe funeste. Anumite patologii cresc. Teamă și depresia cuprind inimile multor persoane, până și în țările foste bogate. În mod frecvent, bucuria de a trăi se stinge, lipsa de respect și violența sporesc, disparitatea socială devine mereu mai evidentă. Trebuie luptat pentru a trăi și, de multe ori, a trăi cu puțină demnitate. Această schimbare de epocă a fost provocată de salturi enorme care, în calitate, cantitate, rapiditate și acumulare, se verifică în progresul științific, în inovațiile tehnologice și în rapidele lor aplicații în diverse domenii ale naturii și ale vieții. Suntem în era cunoașterii și a informației, surse de noi forme de putere, foarte adesea anonimă.

NU UNEI ECONOMII A EXCLUDERII

53. Tot așa cum imperativul „să nu omori” pune o limită clară pentru a asigura valoarea vieții umane, astăzi noi trebuie să spunem „nu unei economii a excluderii și a disparității sociale”. O asemenea economie omoară.

Nu este posibil ca o persoană în vârstă, redusă la condiția de a trăi în stradă, care moare de frig, să nu

fie o veste, în timp ce scăderea cu două puncte în bursă, să fie. Iată excluderea. Nu se mai poate îngădui faptul că hrana se aruncă, în timp ce sunt persoane care suferă de foame. Aceasta este disparitatea socială. Astăzi totul intră în jocul competitivității și al legii celui mai puternic, unde cel puternic îl mănâncă pe cel slab. Ca urmare a acestei situații, mari mase de populație se văd excluse și marginalizate: fără muncă, fără perspective, fără cale de ieșire. Se consideră ființa umană în ea însăși ca un bun de consum, care poate fi folosit și apoi aruncat. Noi am pus în lucru o cultură a „deșeurii” care este de-a dreptul promovată. Nu mai este vorba pur și simplu de fenomenul exploatării și al opresiunii, ci de un lucru nou: cu excluderea este atinsă, în chiar rădăcina sa, apartenența la societatea în care se trăiește, din moment ce în ea nu mai ești situat jos de tot, la periferie sau fără putere, ci în afara ei. Excluzii nu mai sunt „exploatați”, ci sunt deșeuri, „resturi”.

54. În acest context, unii apără încă teoriile „recidivei favorabile” (rechute favorable), care presupun că fiecare creștere economică, favorizată de piața liberă, reușește să producă în sine o mai mare echitate și includere socială în lume. Această opinie, care nu a fost niciodată confirmată de fapte, exprimă o încredere grosolană și naivă în bunătatea celor care dețin puterea economică și în mecanismele sacralizate ale sistemului economic dominant. În același timp cei excluși continuă să aștepte. Pentru a putea susține un stil de viață care îi exclude pe alții, sau pentru a te putea entuziasma cu acest ideal egoist, s-a dezvoltat o globalizare a indiferenței. Aproape fără să ne dăm seama, devenim incapabili să manifestăm compasiune, nu ne tulburăm în fața strigătului de

durere al altora, să le acordăm atenție nu ne mai interesează, nu mai plângem în fața dramelor altora, ca și cum totul ar fi pentru noi o responsabilitate străină care nu ține de treburile noastre. Cultura bunei stări ne anesteziază și ne pierdem capul dacă piața ne oferă multe lucruri pe care încă nu le-am cumpărat, în timp ce toate aceste vieți zdrobite de lipsa de posibilități ni se par un simplu spectacol care nu ne tulbură în niciun fel.

NU NOII IDOLATRII A BANULUI

55. Una dintre cauzele acestei situații se găsește în relația pe care am stabilit-o cu banul, pentru că noi acceptăm în liniște predominanța lui asupra noastră și asupra societăților noastre. Criza financiară pe care o traversăm ne face să uităm că ea își are originea într-o criză antropologică profundă: negarea primatului ființei umane. Noi am creat noi idoli. Adorația anticului vițel de aur³ a găsit o nouă și nemiloasă versiune în fetișismul banului și în dictatura economiei fără chip și fără un scop cu adevărat uman. Criza mondială, care cuprinde finanțele și economia, manifestă propriile dezechilibre, și, peste toate, absența gravă a unei orientări antropologice, încât se reduce ființa umană la una dintre nevoile sale: consumul.

56. În timp ce câștigurile unui mic număr cresc în mod exponențial, cele ale majorității se situează într-un mod mereu mai îndepărtat de bunăstarea acestei fericite minorități. Acest dezechilibru provine

³ Cf. Ex 32, 1-35.

din ideologii care apără autonomia absolută a piețelor și speculația financiară. Prin urmare, ele neagă dreptul de control al statelor însărcinate să vegheze la prezervarea binelui comun. O nouă tiranie invizibilă se instalează, deseori virtuală, care își impune legile și regulile sale, în mod unilateral și implacabil. În plus, datoria și beneficiile ei îndepărtează țările de posibilitățile practicabile pentru economia lor și pe cetățeni de puterea lor reală de cumpărare. La toate acestea se adaugă o corupție ramificată și o eroziune fiscală egoistă care au atins dimensiuni mondiale.

Apetitul de putere și de avere nu cunoaște limite. În acest sistem care tinde să favorizeze totul, în scopul creșterii beneficiilor, tot ceea ce este fragil, cum este mediul, rămâne fără apărare în fața intereselor pieței divinizate, transformate în regulă absolută.

NU BANULUI CARE GUVERNEAZĂ ÎN LOC SĂ SERVEASCĂ

57. În spatele acestui comportament se ascunde refuzul eticii și refuzul lui Dumnezeu. De obicei, etica este privită cu un anumit dispreț răutăcios. Este considerată contraproductivă, prea umană, pentru că ea relativizează banul și puterea. Este percepută ca o amenințare, deoarece condamnă manipularea și degradarea persoanei. În definitiv, etica trimite la un Dumnezeu care așteaptă un răspuns exigent, care se situează în afara categoriilor pieței. Pentru acestea, dacă sunt absolutizate, Dumnezeu este incontrolabil, nemanipulabil, chiar periculos, pentru că el cheamă ființa umană la împlinirea ei întreagă și la independența față de orice formă de sclavie. Etica – o etică neideologizată – permite crearea unui echilibru

și a unei ordini sociale mai umane. În acest sens, cer experților financiari și guvernelor diverselor țări să ia în seamă cuvintele unui înțelept al Antichității: „A nu îi lăsa pe săraci să se bucure de propriile lor bunuri înseamnă să le furi și să le iei viața. Ele nu sunt bunurile noastre pe care le deținem, ci sunt ale lor”⁴.

58. O reformă financiară care nu ignoră etica ar cere o schimbare riguroasă de atitudine din partea conducătorilor politici, pe care îi rog să înfrunte această sfidare cu determinare și clarviziune, fără a ignora, bineînțeles, specificitatea fiecărui context. Ba mai mult, trebuie să servească și nu să guverneze. Papa iubește întreaga lume, bogați și săraci, dar el are datoria, în numele lui Cristos, de a aminti că bogăția trebuie să-i ajute pe săraci, să-i respecte și să-i promoveze. Vă chem la solidaritate neinteresată și la o întoarcere a economiei și a finanțelor la o etică în favoarea ființei umane.

NU DISPARIȚII SOCIALE CARE NAȘTE VIOLENȚĂ

59. În zilele noastre, din toate părțile se cere o mai mare securitate. Dar, atâta vreme cât nu se elimină excluderea socială și disparitatea socială, în societate și între diversele popoare, va fi imposibilă eradicarea violenței. Sunt acuzați săracii și popoarele cele mai sărace de violență, dar fără egalitate de șanse diferitele forme de agresiune și de război vor găsi un teren fertil care mai devreme sau mai târziu va provoca explozia.

⁴ Saint Jean Chrysostome, *De Lazaro Concio*, II, 6: PG 48, 992 D.

Când societatea – locală, națională sau mondială – abandonează la periferie o parte a ei, nu se găsesc nici programe politice, nici forțe de ordine sau de *intelligence* care să poată asigura la nesfârșit liniștea. Aceasta nu se întâmplă numai datorită faptului că disparitatea socială provoacă reacția violentă a celor care sunt excluși din sistem, ci pentru că sistemul social și economic este nedrept la rădăcina lui. Tot așa cum binele tinde să se comunice și răul la care se consimte, adică injustiția, trebuie să-și răspândească fața ei nocivă și să demoleze pe tăcute bazele oricărui sistem politic și social, oricare i-ar fi soliditatea. Dacă orice acțiune are consecințe, un rău cuibărit în structurile unei societăți aduce cu sine mereu un potențial de disoluție și de moarte. Este răul cristalizat în structurile sociale înguste, de la care nu se poate aștepta un viitor mai bun. Noi suntem departe de ceea ce se numește „Sfârșitul istoriei”, deoarece condițiile unei dezvoltări durabile și pașnice nu sunt încă în mod adecvat implantate și realizate.

60. Mecanismele economiei actuale promovează o exagerare a consumului, dar rezultă că spiritul de consum desfrânat unit cu disparitatea socială, degradează de două ori țesutul social. În acest mod, disparitatea socială naște, mai devreme sau mai târziu, o violență pe care cursa înarmărilor nu o rezolvă și nu o va rezolva niciodată. Ea servește numai pentru a încerca înșelarea celor care reclamă un plus de securitate, ca și cum astăzi nu am ști că armele și represiunea violentă, în loc să aducă soluții, creează conflicte noi și mai rele.

Unii se mulțumesc pur și simplu să acuze săracii și țările sărace de necazurile pe care le au, cu generalizări nedrepte și pretinzând să găsească

soluția într-o „educație” care să-i întărească și să-i transforme în ființe dresate și inofensive. Aceasta devine mai iritantă dacă cei ce sunt excluși văd cum crește acest cancer social care este corupția, profund înrădăcinată în numeroase țări – în guvernare, în întreprinderi și instituții – oricare ar fi ideologia politică a guvernanților.

CÂTEVA SFIDĂRI CULTURALE

61. Noi evanghelizăm de asemenea când căutăm să înfruntăm diferitele provocări care pot apărea⁵. Câteodată ele se manifestă în adevărate atacuri împotriva libertății religioase sau în noile situații de persecuții ale creștinilor care, în numeroase țări, au atins niveluri alarmante de ură și de violență. În numeroase împrejurări, este mai degrabă vorba de o indiferență relativ difuză, legată de decepție și de criza ideologiilor care se prezentau ca o reacție față de tot ceea ce apărea ca totalitar. Aceasta nu aduce un prejudiciu numai Bisericii, ci și vieții sociale în general.

Noi recunoaștem faptul că o cultură, în care fiecare vrea să fie purtătorul propriului adevăr subiectiv, face dificilă dorința cetățenilor de a participa la un proiect comun care trece peste interesele și dorințele personale.

62. În cultura dominantă, primul loc este ocupat de ceea ce este exterior, imediat, vizibil, rapid, superficial, provizoriu. Realul lasă loc aparenței. În numeroase țări, globalizarea a provocat o deteriorare

⁵ Cf. *Proposition 13*.

accelerată a rădăcinilor culturale, cu invazia tendințelor care aparțin altor culturi, dezvoltate sub unghi economic, dar slăbite din punct de vedere etic.

În acest sens s-au exprimat Sinoadele Episcopale de pe diverse continente. Episcopii africani, de exemplu, reluând Enciclica *Sollicitudo rei socialis*, cu câțiva ani în urmă, au semnalat faptul că, deseori, se vrea transformarea țărilor din Africa în simple „piese ale unui mecanism, în părți ale unui angrenaj gigantic”. Aceasta se verifică de asemenea deseori în domeniul mijloacelor de comunicare socială, care, fiind în cea mai mare parte a timpului gestionate din Centre situate în partea de Nord a lumii, nu țin mereu o justă socoteală a priorităților și a problemelor proprii acestor țări și nu respectă „fizionomia lor culturală”⁶.

În același mod, episcopii Asiei au subliniat „influențele exterioare care apasă asupra culturilor asiatice. Moduri noi de comportament apar ca urmare a unei expuneri excesive la media [...]. Rezultă că aspecte negative ale mediei și ale industriilor spectacolului amenință valorile tradiționale”⁷.

63. Credința catolică a numeroase popoare se află astăzi în fața sfidării reprezentate de proliferarea a noi mișcări religioase, unele dintre ele înclinate spre fundamentalism, iar altele care par să propună o

⁶ Jean-Paul II, Exhort. Apost. Postsynodale *Ecclesia in Africa* (14 sept. 1995), n. 52: AAS 88 (1996), 32-33; Id, Lett. enc. *Sollicitudo rei socialis* (30 dec. 1987), n. 22: AAS 80 (1988), 539.

⁷ Jean-Paul II, Exhort. Apost. Postsynodale *Ecclesia in Asia* (6 nov. 1999), n. 7: AAS 92, (2000), 458.

spiritualitate fără Dumnezeu. Pe de o parte, acesta este rezultatul unei reacții umane în fața societății de consum, materialistă, individualistă, iar, pe de altă parte, este datorat faptului că se profită de lipsurile populației care trăiește la periferii și în zone sărăcite, care supraviețuiește în mijlocul unor mari suferințe umane și care caută soluții imediate la propriile sale nevoi. Aceste mișcări religioase, care se caracterizează prin subtila lor penetrare, vin să umple, în individualismul dominant, un vid lăsat de raționalismul care secularizează. În plus, trebuie recunoscut faptul că, dacă o parte a persoanelor botezate nu face experiența propriei apartenențe la Biserică, aceasta se datorează poate, de asemenea, unor structuri și unui climat puțin primitiv în unele dintre parohiile și comunitățile noastre sau unei atitudini birocratice, pentru a răspunde la problemele simple sau complexe ale vieții popoarelor noastre.

În numeroase împrejurări, se manifestă o predominanță a aspectului administrativ asupra aspectului pastoral, ca și o sacramentalizare fără alte forme de evanghelizare.

64. Procesul de secularizare tinde să reducă Biserica și credința la domeniul privat și intim. În plus, cu negarea oricărei transcendente, el a produs o deformare etică crescândă, o slăbire a simțului păcatului personal și social și o creștere progresivă a relativismului, care lasă loc unei dezorientări generalizate, în special în etapa adolescenței și a tinereții, foarte vulnerabilă la schimbări. Cum bine observă episcopii din Statele Unite ale Americii, în timp ce Biserica insistă asupra normelor morale obiective, valabile pentru toți „sunt unii care prezintă aceste învățăminte ca fiind nejuste, adică opuse